

PETRE ISPIRESCU

LEGENDE
SAU BASMELE
ROMÂNILOR

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Prefață</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	10
<i>Referințe critice</i>	13
<i>Notă asupra ediției</i>	15

LEGENDE SAU BASMELE ROMÂNILOR (1882)

Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte.....	19
Ileana Simziana	31
Broasca țestoasă cea fermecată	55
Aleodor împărat	64
Înșir-te mărgăritari.....	73
Prâslea cel voinic și merele de aur	84
Fata săracului cea istețată.....	100
Balaurul cel cu șapte capete	111
Zâna zânelor.....	118
Greuceanu	127
Cele douăsprezece fete de împărat și palatul cel fermecat.....	140
Ciobănașul cel isteț sau țurloaiile blendei.....	156
Pasărea măiastră	168
Găinăreasa.....	181
Fata moșului cea cuminte	189
Cele trei rodii aurite.....	194

DIN PERIODICE

Sarea în bucate	207
-----------------------	-----

POPORUL ROMÂN NU VORBEA „NICI AȘA DE FRUMOS,
NICI AȘA DE BINE“ PÂNĂ LA ISPIRESCU

Este deja rezultatul unei stranii concertări a istoricilor literari, a antropologilor și a cititorilor că basmul românesc originează în *Legende sau basmele românilor*, adunate din gura poporului de tipograful Petre Ispirescu. O afirmă cu emfază metaforică Vasile Alecsandri, numind culegerea „șirag de pietre scumpe din averea națională“, în vreme ce Ovidiu Bârlea plasează concurențial „întâia mare colecție de basme din Muntenia“ în topul folcloristicii românești. De altfel, cele 70 de basme culese de Ispirescu au fost glorificate și de clasici români și străini, precum Ion Ghica, Nicolae Filimon, Alexandru Odobescu, Mihai Eminescu, C. A. Rosetti, Ion Ionescu de la Brad, B. P. Hasdeu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Jules Brun, Émil Picot sau Kristoffer Nyrop. Popularitatea acestora i-a plasat numele lui Ispirescu alături de cele ale lui Ion Creangă și Anton Pann, acordându-li-se celor trei primul în ceea ce privește cultivarea limbii naționale.

Ca și alți culegători romantici fără școală, dar cu înzestrări înnăscute pentru a selecta și converti literatura de circulație orală în cod scriptural, Ispirescu nu merge în satul profund, ci se deplasează până la informatori din mediul urban (bucureștean), care păstrează ingenuă (pe cât se poate) mentalitatea rurală. Ei sunt fie meseriași, muncitori, soldați, fie studenți, farmaciști, ofițeri, dar nu clasa lor socioprofesională face

credibil actul de culegător al lui Ispirescu, ci – paradoxal – felul „aproximativ“ în care tratează textul. Folcloristul de vocație nu-și notează decât schema basmului, revine la informator și, încrezându-se în propria memorie, „se așază la masă și țesătura asta o îmbracă, după cum era deprins, în limba sa împestrițată cu multe locuțiuni curat populare, cu multe expresiuni metaforice“. (Jan Urban Jarník)

Preocuparea exclusivă pentru „mersul acțiunii“ nu este singura inadvertență sistemică față de regulile culegerii profesionale; unele basme publicate în 1862 vin din amintiri care preced cu două decenii momentul trecerii pe hârtie. Mai deprins cu legile folcloristicii, Lazăr Șăineanu consemnează cu oarece maliție științifică obiceiul lui Ispirescu de a compara și selecta mai multe secvențe din mai multe variante pentru a croi un basm; supunând unui asemenea examen variantele, „alegea și cernea părțile ce-i păreau astfel mai potrivite și reconstitua întregul“. (Lazăr Șăineanu)

Barbu Ștefănescu Delavrancea cauționează și el într-un fel literar-patriotic lipsa de acribie a culegătorului de folclor, inventând statutul de modelizator al lui Ispirescu, care a lucrat precum „furnalul enorm în care s-au topit rămășițele nelămurite ale legendelor noastre; artistul care a croit și modelat fericitele calapoade în care s-au încheșat formele acestor legende“. Totuși, derogările de la normele înregistrării folclorice vin odată cu libertatea de a imprima propria personalitate artistică, iar cunoașterea intimă a stilului povestitorilor populari îl determină să prezerve autenticitatea zicerii populare, evitând influențele cărturărești evidente. Există mult Ispirescu în basmele sale, cu precădere în descrieri, în psihologia personajelor; mai puțin Ispirescu, în caracteristicile lingvistice muntești, în autenticitatea arhaică a frazării și a lexicului. Înrudirea până la consubstanțialitate a stilului lui Ispirescu cu proza populară este marele merit al *Legendelor sau basmelor românilor*, chiar dacă „poporul român nu vorbește nici așa de frumos, nici așa de bine“ (Lazăr Șăineanu), și se petrece, în mod surprinzător, postfactum. Adică, povestitorul talentat, vorbitor

al unei limbi curate de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din tot secolul XX, este cititorul de Ispirescu. Direct sau prin varii intermediari, Ispirescu a completat, chiar a înlocuit uneori, armonia limbii populare...

Numele lui Ispirescu se identifică cu *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, cu *Balaurul cu șapte capete* și, indiscutabil, cu capodopera lui, *Prâslea cel voinic și merele de aur*. De un veac și jumătate părinții le citesc copiilor poveștile tipografului bucureștean, profesorii de literatură română le explică elevilor semnificațiile culturale ale personajelor și acțiunilor acestora, iar filosofii le generalizează mesajul. Nu există vreun alt basm românesc decât *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* asupra căruia să se fi făcut atâtea comentarii, de la cel ingenuu romantic al lui Eminescu și sfârșind cu cel ingenuu modern al lui Noica.

Lucian Pricop